

מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל (ע"ר)
THE CENTER FOR THE PROTECTION OF DEMOCRACY IN ISRAEL
قيشف - مركز حماية الديمقراطية في اسرائيل

אין נאמנות – אין אזרחות סיקור ההצעה לשינוי חוק האזרחות בעיתונות המודפסת

אוקטובר 2010

מחקר וכתיבה:
שירי אירם (ניהול מחקר), עופר ולודבסקי

This report is made possible by the generous support of the American people through the United States Agency for International Development (USAID). The contents are the responsibility of Keshev and do not necessarily reflect the views of USAID or the United States Government.

ביום ראשון, ה-10 באוקטובר 2010, אישרה ממשלת ישראל הצעת תיקון לחוק האזרחות, הקובעת כי כל אדם לא-יהודי שיבקש להתאזרח בישראל יידרש להביע נאמנות למדינה כמדינה "יהודית ודמוקרטית", במקום להצהיר על היותו "אזרח נאמן למדינת ישראל", כפי שדורש החוק הקיים.

כשבוע לאחר מכן, ב-18 באוקטובר, ביקש ראש הממשלה, בנימין נתניהו, משר המשפטים יעקב נאמן, להכין הצעת חוק ממשלתית שתחיל דרישה זו גם על מתאזרחים יהודים, שיגיעו לארץ מכוח חוק השבות. הצעת חוק זו (נכון לכתובת דברים אלה), שגם במתכונתה החדשה מעוררת התנגדות, לא הובאה עדיין לדיון בממשלה.

המתנגדים לתיקון לחוק המוצע, המופיע בכינויו "חוק הנאמנות", טענו כי הוא חותר תחת אופייה הדמוקרטי של המדינה, מאחר והוא גזעני ומפלה במהותו, ומבחין בין קבוצות מתאזרחים על בסיס אתני. המתנגדים טענו עוד כי התיקון לחוק פוגע במיעוט הערבי, עלול לגרום לעימות מיותר עמו, ולגרור ביקורת חריפה נגד ישראל בקהילייה הבינלאומית. אחרים אף הביעו חשש כי התיקון לחוק הוא צעד ראשון המאותת על כוונת הממשלה לשלול זכויות אזרח מאזרחי ישראל הערבים.

מנגד, טענו התומכים בתיקון, כי אין סתירה בינו לבין ערכים דמוקרטיים, וכי דווקא בעת הזו, בה מנסים גורמים רבים בארץ ובעולם לערער על הלגיטימיות של ישראל כמדינה יהודית, יש לחדד מרכיב זה בזהותה באמצעות התיקון לחוק.

מחקר זה בוחן את הסיקור בארבעת העיתונים המרכזיים "ידיעות אחרונות", "מעריב", "הארץ" ו"ישראל היום", בין ה-7 לבין ה-12 באוקטובר, ימים בהם תפס הנושא נפח משמעותי. תקופת סיקור זו קדמה לבקשת ראש הממשלה להכין הצעה שתרחיב את התיקון לחוק גם על מתאזרחים יהודים, המגיעים לארץ מכוח חוק השבות. יש להדגיש, לפיכך, כי סיקור העיתונים בתקופה זו התייחס להצעת תיקון לחוק המפלה באופן מהותי בין מתאזרחים יהודים לבין מי שאינם יהודים.

בחינת הסיקור מראה כי ברוב מכריע של המקרים בחרו "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ" שלא להציב את הדיון העקרוני במשמעות התיקון המוצע בראש סדר יומם. במקום זאת, הם העדיפו למקד את כותרות הדיווחים בהיבטים הצרים של הצעת החוק, כמו ההשלכות הפוליטיות קצרות המועד שלו או הדיווח העובדתי על אופני ההצבעה של שרי הממשלה.

בחירה עריכתית כזו קובעת, למעשה, כי הדיון בהשלכותיו הרחבות של התיקון בחוק על אופייה הדמוקרטי של המדינה הוא חסר ערך חדשותי. בחירתם של העיתונים הללו להתמקד בהשלכות התיקון בעיקר על הפוליטיקה המפלגתית מסיטה את הדיון מהמשמעויות העקרוניות והמהותיות של החוק החדש.

"ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"ישראל היום" אף הציגו לעיתים את תוכנו של התיקון לחוק באופן מוטה ומעוות, ולא הביאו בפני קוראיהם מידע מדויק ואמין שיאפשר להם להבין את שורש המחלוקת בין מתנגדי החוק לתומכיו. סיקור כזה לא איפשר קיום דיון ציבורי מושכל סביב צעד שמתנגדיו טוענים כי הוא חותר באופן מהותי תחת אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל. דווקא

נוכח טענות כאלה, היה ראוי שהתקשורת, "כלב השמירה של הדמוקרטיה", תקיים דיון מעמיק בטענות בעד ונגד החוק, ולא תתמקד רק בהשלכותיו הפוליטיות קצרות הטווח.

דיון כזה לא בא לידי ביטוי בכותרות החדשותיות הראשיות בשלושה מתוך ארבעת העיתונים שנבדקו ("ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ"). ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות" הוא כמעט ולא התקיים כלל. "הארץ" דחק את הנושא מעמודי החדשות הראשונים, והקדיש לו כותרות בעמודי חדשות פנימיים בלבד. שם הבליטו העורכים בכותרות עמדות התוקפות את התיקון לחוק, והביאו רק באופן נדיר ייצוג לטענות בעדו. דפוסי העריכה שנמצאו ב"ישראל היום" שיקפו תמיכה, ישירה ועקיפה, בהצעת התיקון לחוק בכותרות החדשותיות הראשיות.

הסיקור ביום הראשון:

"מבקשי אזרחות יחויבו להישבע אמונים למדינה"

סיקור הצעת התיקון לחוק ביום הראשון שנבדק, 7 באוקטובר 2010, ממחיש על הצד הטוב ביותר את הכשל של העיסוק התקשורתי בנושא. באותו יום, כשהדיון הציבורי סביב החוק הגיע לשיאו, הציגו שלושה מתוך ארבעת העיתונאים שנבדקו מידע מטעה בכותרות הראשיות בנוגע לתוכנו. אופן הסיקור הזה לא איפשר לקוראים להבין מדוע הוא מעורר התנגדות עזה כל כך בקרב חלקים נרחבים בציבור ויצר רושם כאילו הדרישה להצהיר על נאמנות למדינה תחול על כל מבקשי האזרחות, יהודים וערבים כאחד:

סערת חוק הנאמנות

הממשלה צפויה לאשר ביום ראשון את החוק שמחייב כל מבקש אזרחות להישבע אמונים למדינה * במערכת הפוליטית שואלים האם זאת "מתנת ריכוך" של נתניהו לליברמן כדי להמשיך בהקפאה ("ידיעות אחרונות", כותרת בעמוד הראשון, 7 באוקטובר)

ראש הממשלה החליט: נאמנות תמורת אזרחות

הממשלה תצביע ביום ראשון על החוק שיחייב מבקשי אזרחות להצהיר על נאמנותם ל"מדינה יהודית" ("מעריב", כותרת בעמוד הראשון, 7 באוקטובר)

סערה סביב יוזמת רה"מ ל"חוק האזרחות * בימין מרוצים, בשמאל מגנים; "נאמנות למדינה יהודית ודמוקרטית"

לפי החוק שיובא לממשלה ביום א', מתאזרחים חדשים יחויבו בהצהרת הנאמנות * הכוונה בעיקר לפלשתינים הנכנסים לישראל, מתחתנים ומבקשים אזרחות ("ישראל היום", כותרת הגיליון, 7 באוקטובר)

כותרות אלו מטעות, בלשון המעטה. הן אינן מבהירות לקוראים כי "הצהרת הנאמנות" תחול רק על מי שאינם יהודים, ולא תחול על מבקשי אזרחות יהודים. מידע חשוב זה נדחק לתוככי הטקסט ולטורי פרשנות בלבד. סיקור כזה לא מאפשר לקוראים להבין לעומק את אחת הטענות המרכזיות נגד התיקון: היותו גזעני, מפלה על רקע אתני, ולכן אנטי-דמוקרטי. הפעלת סנקציות לאומיות על פלסטינים המבקשים להתאזרח, פוגעת בקבוצה עיקרית אחת בחברה הישראלית, המיעוט הערבי-פלסטיני.

כותרות שפורסמו ב"ידיעות אחרונות" ו"מעריב" לא דנות כלל בהשלכה האפשרית של התיקון המוצע על המיעוט הערבי בישראל. הכותרת שפורסמה ב"ישראל היום" מציינת אומנם כי החוק יפגע "בעיקר בפלסטינים הנכנסים לישראל מתחתנים ומבקשים אזרחות". אך בכך היא מתייחסת באופן עקיף ומשתמע בלבד לעובדה שהחוק יערים קשיים גם על אזרחי ישראל הערבים המבקשים להינשא לתושבי השטחים. כשל חמור עוד יותר הוא העובדה כי כל הכותרות הראשיות לא עוסקות

כלל במשמעות הסמלית הנרחבת יותר של החוק: הדרתו של המיעוט הערבי מן הקולקטיב הישראלי באמצעות הקביעה כי נאמנות לאופייה היהודי של המדינה, היא למעשה כרטיס הכניסה לחברה הישראלית. ברור, כי כרטיס כניסה שכזה מציב בעמדה בעייתית את אזרחי המדינה שאינם יהודים.

הכותרת שפורסמה ב"ידיעות אחרונות" מעוותת את תוכנו של החוק באופן החמור ביותר. בעוד העיתונים האחרים ציינו לפחות שמבקשי האזרחות ידרשו להצהיר אמונית למדינה יהודית, הכותרת ב"ידיעות אחרונות" קבעה כי החוק יחייב "כל מבקש אזרחות להישבע אמונים למדינה". עריכה זו מטעה את הקוראים, הן על ידי מסירת מידע שגוי, והן על ידי העלמת מידע מדויק. רק בכותרת המשנה בעמוד 4 בגיליון "ידיעות אחרונות", בכתבה אליה מפנה הכותרת מהעמוד הראשון, מוזכר כי שבועת האמונים הנדרשת היא למדינה יהודית.

עם זאת, גם בעמוד 4 נמשכת הטעיה מסוימת. העורכים בחרו לחזור ולהדגיש את אותו מידע שגוי לפיו החוק מחייב "כל מתאזרח להישבע אמונים", כאשר למעשה התיקון יחול רק על לא יהודים:

**ליברמן דרש, נתניהו נעתר, וביום ראשון הממשלה תאשר: תיקון לחוק
האזרחות יחייב כל מתאזרח להישבע אמונים למדינת ישראל "היהודית
והדמוקרטית" * ההחלטה תחול על אלפים בודדים מידי שנה * הנפגעים:
בעיקר פלסטינים שמתחתנים עם ערבים-ישראלים * שרי העבודה הודיעו
שיתנגדו, ברק דווקא השתתף בגיבוש ההצעה**

יתר על כן, בדומה לכותרת הגיליון של "ישראל היום", גם כותרת זו מעבירה מסר לפיו הנפגעים העיקריים מתיקון החוק הם פלסטינים שאינם אזרחי ישראל, תוך הדגשה כי מספרם יהיה נמוך ולא משמעותי. הפגיעה האפשרית באזרחי ישראל הערבים משתמעת בלבד.

הכותרת בעמוד הראשון מציגה את התיקון המוצע לפחות כלא מזיק, שהרי, מקובל בקרב מדינות דמוקרטיות לדרוש ממתאזרחים חדשים להישבע אמונים למדינה ממנה הם מבקשים אזרחות (ר' נספח א'). רק בעמוד 4 מתוודעים הקוראים להיבט בעייתי אחד בנוסחו של התיקון המוצע. בכל מקרה, העובדה שבאף אחת מהכותרות לא מצוינת העובדה הבסיסית לפיה התיקון הזה יחול רק על מבקשי אזרחות לא-יהודים, לא מאפשרת לקוראי "ידיעות אחרונות" בפרט, ולקוראי שאר העיתונים בכלל, להבין לעומק את אחת הטענות המרכזיות נגד התיקון: היותו גזעני, אנטי-דמוקרטי ופוגע בעיקר במיעוט הערבי במדינה.

רק רמיזות משתמעות של הכתבים ב"מעריב", "ידיעות אחרונות" ו"ישראל היום" הנדחקות לעומק הטקסטים או טורי הפרשנות, מאפשרות לקוראים להבין את הסיבה בעטיה מתחוללת **סערת חוק הנאמנות:**

בפועל התיקון הזה נוגע רק לכמה אלפי בני אדם מדי שנה. אולם המשמעות הסמלית שלו היא גדולה למדי ועלולה ליצור סערה. על פי ההערכות, כמחצית מהמתאזרחים בישראל הם פלסטינים שנישאים לבני זוג ערבים-ישראלים, ולכן התיקון עשוי להתקבל בעולם, ובעיקר בקרב הפלסטינים, כפוגע קשות בערביי ישראל. [...] ("ידיעות אחרונות", 7 באוקטובר, טקסט כתבה בעמוד 4)

צעד זה הוא חלק מהאמצעים שישראל מבקשת לנקוט כדי להתמודד עם גלי המסתננים ומבקשי המקלט בישראל, אך גם כדי להקשות על פלסטינים שמבקשים להתאזרח לאחר נישואיהם לערביי ישראל. עולים חדשים שמגיעים במסגרת חוק השבות, לא צרכים כעת ולא יצטרכו בעתיד להצהיר הצהרה זו. ("מעריב", 7 באוקטובר, טקסט כתבה בעמוד 6)

התיקון החדש ישפיע אפוא בעיקר על לא יהודים המבקשים לרכוש אזרחות ישראלית, ולכן עלול להיתפס כחוק גזעני ולעורר התנגדות רבה ("ישראל היום", טקסט טור פרשנות בעמוד 2 תחת הכותרת **חוקי אך בעייתי**)

עורכי "הארץ" אומנם לא פרסמו מידע מטעה בנוגע לתוכנו של החוק אך גם הם לא הבליטו את נקודות המחלוקת בכותרת הגיליון. כותרת הגיליון ב-7 באוקטובר דיווחה:

נתניהו אימץ את עמדת נאמן: הצהרת נאמנות למדינה יהודית תחויב בחוק
(כותרת ראשית)

כחודשיים לאחר שהתנגד להצעה השנויה במחלוקת של שר המשפטים, יביא ראש הממשלה את התיקון לחוק האזרחות לאישור השרים (כותרת משנה)

תוכנו הבעייתי של החוק הופיע רק בכותרת משנה בעמוד 2:

ראש הממשלה נכנע ללחציו הפוליטיים של שר המשפטים וקיבל את הצעתו לתיקון חוק האזרחות. לפי ההצעה, שתובא לאישור הממשלה ביום ראשון, אדם לא יהודי שיבקש אזרחות יחויב להביע נאמנות "למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית"

אופן הסיקור בשלושה עיתונים, המטעה את הקוראים, וכן הבחירה שלא להביא את תוכנו הבעייתי של החוק אל ראש סדר היום התקשורת, מייצגים את דפוס העריכה שנמצא לאורך כל ימי הסיקור שנבדקו. גם בימים הבאים, העדיפו רוב העיתונים להתמקד בטפל, ולא לדון בהשלכות הצעת התיקון על אופייה הדמוקרטי של המדינה. אופן סיקור כזה הפך את החוק שמתנגדיו טוענים כי הוא חותר תחת יסודותיה הדמוקרטיים והשוויוניים של המדינה, חוק בעל ניחוח גזעני, לנושא קל ערך מבחינת הדיון הציבורי.

"ברק שובר ימינה – נתניהו נאמן לליברמן"

גם בימים שלאחר מכן לא עסקו הכותרות הראשיות בתוכנו של החוק ובדיון עקרוני במשמעותו הציבורית, בשלושה מתוך ארבעת העיתונים שנבדקו ("ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ"). נראה כי לדידם של עיתונים האלה, הנושאים החשובים בהם יש לדון נוגעים בעיקר לרכילות ולמקח ולממכר הפוליטי, שסביב הצעת התיקון לחוק ולא למשמעות הציבורית, המשפטית והערכית מרחיקת הלכת של ההצעה:

בעקבות חוק הנאמנות: מרד בעבודה (כותרת גג)

המהלך להדחת ברק (כותרת ראשית)

הסבלנות נגמרה: הצהרתו של ברק שיתמוך בחוק הנאמנות והסקרים שחוזים קריסה חסרת תקדים היו הקש האחרון * התסכול במפלגה: "הוא ריסק אותנו. אין לנו ברירה אלא להדיח אותו", אמרו אתמול שרים ל"מעריב" * התוכנית שגובשה: כינוס של המרכז עד סוף השנה כדי לשנות את חוקת המפלגה ולהקדים את הפריימריס (כותרת משנה)
("מעריב", כותרת הגיליון, 11 באוקטובר)

חוק מגילת העצמאות (כותרת ראשית)

תשובת קדימה לחוק הנאמנות: להפוך את הצהרת העצמאות לחוק יסוד ולהביך את הקואליציה – שתיאלץ להתנגד (כותרת משנה)
("מעריב", כותרת בעמוד הראשון, 12 באוקטובר)

היום: הממשלה תאשר את חוק הנאמנות; מחר: נתניהו מקדם את חוק משאל העם (כותרת גג)

פונה לימין (כותרת ראשית)

ראש הממשלה מתאמץ לרצות את האגף הימני בממשלתו * בכירים בליכוד: "זה ריכוך לקראת הארכת ההקפאה בשטחים" * שרי העבודה, למעט ברק, יתנגדו לחוק הנאמנות אבל לא יפרשו מהממשלה (כותרת משנה)
("ידיעות אחרונות", כותרת הגיליון, 10 באוקטובר)

ברק שובר ימינה: תומך בדרישה להצהיר נאמנות למדינה יהודית (כותרת ראשית)
שר הביטחון הצטרף לעמדת נתניהו, בניגוד לעמדת שרי העבודה, ודורש להוסיף את המילים "ברוח מגילת העצמאות" (כותרת משנה) ("הארץ", כותרת הגיליון, 8 באוקטובר)

בשאר המקרים בהם הגיע הנושא לעמודי החדשות הראשיים בימים אלו, הסתפקו הכותרות החדשותיות הראשיות בדיווח לאקוני על אופן הצבעת השרים. כך למשל:

היום: הממשלה תאשר את חוק הנאמנות ("מעריב", הפנייה בעמוד הראשון, 10 באוקטובר)

הממשלה צפויה לאשר היום את החוק שיחייב להצהיר נאמנות למדינה יהודית ("הארץ", כותרת בעמוד הראשון, 10 באוקטובר)

בתמיכתם של 22 שרים: הממשלה אישרה את התיקון לחוק האזרחות ("הארץ", כותרת הגיליון, 11 באוקטובר)

תמונת המצב שתוארה עד כה מראה כי למעט מקרים בודדים, בהם נדון בהמשך, לא הציבה העיתונות הישראלית את הדיון במהותו של התיקון המוצע בראש סדר יומה. ביום הראשון שלושה עיתונים אף הציגו את תוכנו באופן מוטה ומעוות, ולא הביאו בפני קוראיהם מידע מדויק ונכון שיאפשר להם להבין את שורש המחלוקת בין מתנגדי החוק לתומכיו. כתוצאה מדפוס העריכה שתוארו, קורא שלא התעמק בתוככי הכתבות, עשוי היה להגיע למסקנה כי מדובר בנושא שולי. סיקור כזה לא מאפשר קיום דיון ציבורי מושכל סביב צעד שמתנגדיו טוענים כי הוא חותר באופן מהותי תחת אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל.

הדיון במהות החוק – בכל ימי הסיקור

"מעריב"

ב"מעריב" הדיון בטענותיהם של המתנגדים לתיקון כמעט ולא הופיע בסיקור: לא רק בכותרות, אלא גם מהטקסטים של הכתבות נעדרה הביקורת על הצעת החוק. טענותיהם העקרוניות של שרים ממפלגת העבודה, נדחקו מדי פעם לעומק הכתבות החדשותיות, אך הן הוצגו בהקשר המתמקד במאבקם ביושב ראש המפלגה, אהוד ברק, ולא בדיון בתוכנו של החוק. כך, למשל, נכתב בכתבה שפורסמה בעמוד 5 של גיליון ה-8 באוקטובר:

ההצעה החדשה של ברק גרמה למבוכה גדולה ולזעם בקרב שרי העבודה. "לא ידענו על הכוונה של ברק, הוא לא טרח להתייעץ איתנו. הוא עושה את מה שהוא רוצה כאילו שאין מפלגה, אין מוסדות ואין מצע", אמר שר בכיר בעבודה. "ההצעה הזו מנוגדת באופן מוחלט לערכים של העבודה ובהם מתן שיוויון לאזרחי ישראל וחופש מחשבה ואמונה".

דיון נפרד בהקשריו הרחבים של החוק כמעט ולא התקיים. במקרים הבודדים שהוא הופיע הוא נדחק לעומק טקסט הכתבות. כך, למשל, נכתב בעומק כתבה שפורסמה בעמוד 4 של גיליון ה-11 באוקטובר:

אחד המתנגדים הבולטים לתיקון היה השר דן מרידור שטען ש"התיקון מיותר ומזיק ביותר". לדבריו, תיקון החוק מגביר ללא צורך את המתח מול ערביי ישראל. "כבר ניצחנו אותם", אמר, "ואין צורך להכניס לכל מקום את המילה 'יהודי' ולכתוב זאת בכל מקום. זה מבחינת להכניס להם אצבע לעין [...]".

[...] "אין טעם בהתלהמות", הגיב נתניהו, "ההתקפות על החוק נותנות סיוע להתקפות על הציונות. אין שום כוונה לערער על זכויות האדם והשוויון. תקפו אותנו שהציונות זו גזענות. מצער אותי לשמוע התקפות כאלה. במדינות דמוקרטיות מבקשים הצהרת נאמנות למהות המדינה ובמקרה הזה זו המהות שלנו"

דוגמה נוספת לדיון עקרוני נרחב יותר בתיקון לחוק אותו בחרו עורכי "מעריב" לדחוק אותו לשולי הסיקור ניתן לראות בגיליון ה-11 באוקטובר. בכפולת העמודים 4-5 פורסמו שני טורי פרשנות, האחד של עופר שלח המתנגד לחוק, תחת הכותרת **כלאם פאדי**, והשני של אודי מנור התומך בחוק, תחת הכותרת **זכות היסטורית**. טורו של שלח דן לעומק בטענות העקרוניות נגד החוק:

כל מה שיש בו [בחוק] הוא עוד ביטוי לדרך שבה משתלטת על הרוב בישראל השקפת עולם מפוחדת, חלשה ושונאת את הזר מתוך אימה מפניו. בדיוק אותה השקפה שהפכה כמה מאות ילדים של עובדים זרים לסכנה קיומית; אותה

השקפה שאפשר לשמוע בכל ריאיון של אלי ישי; או את היפוכה בכל ריאיון של יו"ר הכנסת רובי ריבלין, שהפך למגדלור האחרון של ישראליות ישנה ובטחת [...]

הישראליות הזו נשחקת כל יום תחת הנהגה ריקה מאידיאולוגיה ולנוכח עלייתן של קבוצות סקטוריאליות הניזונות מפחד וטינה. שדים רבי עוצמה מחליפים אותה: הסתגרות מפני העולם האנטישמי והחד צדדי, המשמשת צידוק אוטומטי לכל מעשה הבל כוחני ומזיק; הפחד מפני הזר באשר הוא; השד הדמוגרפי; זה מה שמטריד בחוק שהתקבל אתמול: לא תוכנו, עיתויו והשקפתנו בעולם בעטיו, אלא היותו הוכחה נוספת לניצחונו של הפחד.

כותרות מאמרים אלו הופיעו, אומנם, כבר בעמוד הראשון של הגיליון, אך הן פורסמו לצד כותרת הגיליון הענקית **המהלך להדחת ברק**, וטור הפרשנות שהופיע בעמוד הראשון של הגיליון תחת הכותרת **החטא ועונשו**, שעסק גם הוא במשמעויות הפוליטיות הצרות של הנושא, כמו עתידה הפוליטי של מפלגת העבודה. עובדות אלו הבהירו חוזר והבהר שלדעת עורכי "מעריב" זהו הנושא המרכזי שעל הפרק.

אלו הם שניים מהמקרים הבודדים בהם הופיע דיון כלשהו שעסק במשמעויות הרחבות של התיקון. ברוב המכריע של המקרים בחר "מעריב" לא לקיים דיון כזה.

"ידיעות אחרונות"

"ידיעות אחרונות" הקדיש קצת יותר מקום לדיון בסוגיות העקרוניות אותן מעלה החוק מאשר "מעריב". פעמים בודדות בלבד נגעו כותרות חדשותיות בנושא, אולם גם אז מדובר בכותרות שנדחקו לעומק הגיליון, ובנגיעה מרומזת בלבד. כך, למשל, ב-11 באוקטובר נדחק העיסוק בנושא לעמוד 10. שם, הרחק מן הכותרות הראשיות, עסקה כותרת המשנה של אחת הכתבות בסוגיות העקרוניות שעל הפרק, אך גם אז רק במשתמע:

"חוק הנאמנות" עבר אתמול בממשלה ברוב גדול (כותרת גג)

מלחמת אזרחות (כותרת ראשית)

למרות הביקורת הציבורית, הממשלה אישרה את התיקון לחוק האזרחות שמחייב לא-יהודים להצהיר על נאמנות למדינה יהודית ודמוקרטית * בניסיון להרגיע את הרוחות: שר המשפטים נאמן מציע להחיל את החוק גם על יהודים שעולים ארצה (כותרת משנה)

כאן, בניגוד לכותרת אותה ניסח עורך "ידיעות אחרונות" ב-7 באוקטובר, הקורא מקבל הסבר עקיף לפיו חיוב לא-יהודים להצהיר נאמנות למדינה יהודית עלול לעורר בעיה. אולם מדובר באזכור עקיף בלבד. הכותרת מאפשרת לקוראים להבין כי קיימת ביקורת ציבורית, אך מהותה – דהיינו, התנגדות לאפליה על בסיס דתי – לא נאמרת במפורש. בטקסט הכתבה עצמה מופיעים נימוקיהם של המתנגדים לחוק ושל התומכים בו, ומתקיים דיון עקרוני בתוכנו של החוק ובהשלכותיו על עתיד הדמוקרטיה הישראלית:

"מדובר בהצעה מזיקה ומיותרת, גם כלפי העולם וגם כלפי פנים", אמר מרידור. "לא הייתה פה שום בעיה, ולא היה צריך למצוא לה פתרון. אף אחד לא שמע שמיליוני ערבים מתדפקים על הדלת. זה יוצר את התחושה שערביי ישראל לא רצויים פה. זה מדיר אותם מהביחד הישראלי. אומרים להם שהמדינה לא שלהם. אנחנו אחראים ליחסים בין יהודים לערבים. אנחנו השלטון. אנחנו צרכים להתנהג אליהם אחרת".

השר יצחק הרצוג, שהתנגד גם הוא, התייחס לאופן שבו החוק ייתפש בעולם. "הוא נתפש כחלק מרצף של תופעות בחברה הישראלית הגובלות בפאשיזם בשולי המחנה", אמר הרצוג. מנגד, אמר נתניהו כי "אין מקום להטיף לנו על דמוקרטיה ועל נאורות"

דבריו של השר הרצוג מובלטים אומנם בכותרת ביניים בתוך הכתבה הקוראת "פאשיזם בשולי המחנה", אך אילו בחר עורך "ידיעות אחרונות" לבטא חלק מהדברים של התומכים או המתנגדים בכותרות, הן היו משקפות באופן נכון יותר את הנאמר בכתבה ומעניקות משקל נרחב יותר לסוגיות שעל הפרק.

דיון נרחב יותר מזה בשאלת הפגיעה בדמוקרטיה הישראלית נדחק ברוב המוחלט של המקרים לשולי הסיקור. הוא פורסם הרחק מהכותרות ומעמודי החדשות, והוצנע בעומקי הטקסטים ובעיקר במאמרי הדעה. בחירה עריכתית זו מסמנת לקוראים כי נושא זה אינו חשוב.

כך, למשל, דבריו של אורי משגב הובאו במאמר דעה שנדחק לעמוד 24 של גיליון ה-10 באוקטובר:

מדינת ישראל נמצאת כעת במה שמסתמן כרגע קריטי בתולדותיה [...] ההנהגה הנבובה שלה מונעת במתכוון דיון בנושאים הללו.

זו אותה הנהגה ששלושת ראשיה עסוקים בימים האחרונים בקדחתנות במהלך חיוני מאין כמוהו לגורל האומה – כפיית הצהרת נאמנות על אלפיים פלסטיניות שמקבלות כאן אזרחות כשהן נישאות לערבים-ישראלים. הדרישה היא שישבעו אמונים למדינה יהודית ודמוקרטית. ה"יהודית" האבסורדית מריחה מגזענות ומעוררת כעת רעש, אבל לשם מה תובעים מהן התחייבות ל"דמוקרטיה"?

ישראל מתקרבת בצעדי ענק למה שמכונה במדע המדינה "דמוקרטיה פרוצדורלית" – יישות שמקיימת את מראית העין המינימלית של המשחק הדמוקרטי, אבל רחוקה מהמהות. דמוקרטיה אמיתית לא מתמצה בקיום מערכת בחירות אחת לכמה שנים. בחירות הן רק אמצעי טכני לאפשר לאזרחים לקבוע את הרכב השלטון. המהות הדמוקרטית העמוקה היא יחסי גומלין בין העם לנבחריו, ושיח פוליטי וציבורי מתמיד. במציאות הישראלית הנוכחית הכלים הללו מנוונים לחלוטין.

גם עמדות הפוכות לאלו שהשמיע משגב זכו לייצוג בטורי דעה ופרשנות בלבד, או בעומק הכתבות החדשותיות.

רק פעם אחת בודדת, ב-8 באוקטובר, קיבלה הטענה לפיה החוק חותר תחת אופייה הדמוקרטי של ישראל הבלטה בכותרות. לצד כותרת חדשותית בעמוד הראשון של הגיליון, שעסקה בהשלכות הפוליטיות של המהלך הבלטה הפניה לטור פרשנות תחת הכותרת **זה לא רק נראה גזעני**. הפסקה הראשונה מטור זה, שכתב נחום ברנע הובאה בעמוד הראשון:

חוק הנאמנות המוצע לא רק מצטייר כגזעני: הוא גזעני באמת. הוא מחייב לא יהודים להצהיר שיהיו נאמנים למדינה היהודית אבל פוטר מהחובה הזו יהודים. התוצאה קשה. זה עדיין לא חוק מחוקי הגזע של נירנברג, אבל הריח הוא אותו הריח. ישראל קונה בחוק הזה כרטיס יציאה ממשפחת העמים וכרטיס כניסה למשפחת כהנא [...]

"הארץ": "חוק אנטי-דמוקרטי"

עיתון "הארץ" בחר להבליט בכותרות הגיליון, לאורך כל הסיקור, שאלות שאינן נוגעות לתוכנו המהותי של חוק האזרחות, וכך דחק דיון זה מראש סדר היום. רק בעמודים הפנימיים, העורכים הקדישו כותרות חדשותיות לדיון בהשלכותיו של התיקון על אופיו הדמוקרטי של המשטר הישראלי, תוך הבאת דיון ביקורתי יותר מאשר בעיתונים האחרים. יש לציין כי בעמודים הפנימיים הבליט "הארץ" בכותרות עמדות התוקפות את התיקון לחוק. ייצוג לטענות המגנות עליו היה נדיר יותר.

כך למשל, שורה של כותרות חדשותיות בעמוד 2 של גיליון ה-11 באוקטובר מבקרות את התיקון המוצע. כותרת אחת סיפרה על **אנשי רוח נגד הצהרת הנאמנות: אנו בדרך לכיליון ואילו אחרת קראה "מכשירים את הקרקע למדינה פחות דמוקרטית" – המתאזרחים החדשים מוכנים להצהיר נאמנות, אך לא בלב שלם**.

גם בעמוד 2 של גיליון ה-8 באוקטובר לא ניתן ייצוג בכותרות לעמדות המתנגדות לחוק. חציו העליון של העמוד מוקדש לדיון ביקורתי בתוכנו של התיקון לחוק. הכתבה החדשותית בראשו של העמוד מצביעה על מגמה המסכנת את אופייה הדמוקרטי של המדינה:

הכנסת תקדם שורה של חוקים גזעניים במושב הקרוב (כותרת ראשית)
המושב הקודם זכה בתואר הלא מחמיא – הגזעני והאנטי-דמוקרטי ביותר. גם במושב הקרוב צפויים הח"כים לקדם שלילת זכויות מיעוטים ופגיעה בדמוקרטיה

כותרת כתבה אחרת באותו עמוד מספרת אומנם כי ראש הממשלה תומך בחוק: **נתניהו: איש לא לחץ עליי, אני תומך בהצהרת הנאמנות**, אך רק פסקה בתוככי הטקסט מסבירה את מהות עמדתו:

ראש הממשלה הוסיף כי "יש היום מאבק גדול מאוד לבטל ולטשטש את אופייה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, בניסיון לטעון שהיא לא שייכת לעם היהודי מבחינה לאומית. אני חושב שהמאבק על הנושא הזה, גם במישור הבינלאומי וגם במישור הפנים-לאומי הוא מאבק הכרחי. מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, יש בה שיווין זכויות מלא ליהודים וללא-יהודים, אבל היא מדינה יהודית ודמוקרטית".

הפעם היחידה בה מוזכרת עמדה כלשהי של התומכים בחוק בכותרות חדשותיות הייתה בעמוד 2 של גיליון ה-7 באוקטובר אז הביאו שורה של פסקאות מובלטות הביאו את עמדתם של התומכים והמתנגדים לחוק. באחת מהן מובא ציטוט של יועציו של נתניהו שטוענים כי **"עלינו לתבוע מעצמנו מה שאנחנו תובעים מהפלסטינים"**.

"ישראל היום": "מאבק על הזהות היהודית"

עורכי "ישראל היום" הקדישו מקום נרחב יחסית לדיון בתוכנו של החוק בכותרות החדשותיות הראשיות. אך בניגוד ל"הארץ" הבחירות העריכתיות שלהם הטו את הדיון לטובת הטוענים כי הצעת התיקון אינה מציבה כל איום על צביון המשטר הדמוקרטי בישראל, בכך שיקף ישראל היום עמדה של תמיכה בחוק שמפלה בין מתאזרחים על בסיס אתני.

בגיליון יום שישי ה-8 באוקטובר ניכרת הטיה בוטה לטובת העמדה התומכת בתיקון לחוק. הפניה מהעמוד הראשון הבליטה בכותרתה את עמדת ראש הממשלה:

**נתניהו: המאבק על הזהות היהודית – עמוק ונכון (כותרת ראשית)
התיקון לחוק האזרחות צפוי לעבור בממשלה * ברק: בעד הצהרת הנאמנות,
אבל ברוח מגילת העצמאות**

עמדה חד משמעית זו משתקפת גם בכותרת הראשית של כפולת העמודים 4-5, שקראה:

"מאבק על הזהות היהודית"

כתבה נוספת בעמוד 5 עסקה בטקס האזכרה לשר לשעבר רחבעם זאבי. כותרתה **"גנדי הבין את הקשר בין העם היהודי לארץ ישראל"** מחזקת את המסר לפיו אנו נמצאים בעיצומו של מאבק כזה. רק כותרת כתבה קטנה בעמוד 4 ביטאה התנגדות לחוק:

"יו"ר הכנסת ריבלין – אין מקום לחוק הנאמנות בספר החוקים"

צורה אחרת של הטיה עקיפה יותר לטובת התומכים בחוק ניכרה בגיליון ה-10 באוקטובר. הכותרת הראשית של הגיליון וכותרת המשנה של כפולת העמודים 2-3 הציגו הצעות פשרה של השרים בגין וברק. הצעות אלו הגיבו למעשה לטענות של מתנגדי התיקון, אך תוכנן של הטענות עצמן לא זכה

לייצוג בכותרת. יתרה מכך, העובדה שהכותרת מדווחת על שינוי לכאורה בנוסח המוצע באופן שיניח את דעתם של המתנגדים לתיקון, יוצרת רושם שהביקורות נגדו כבר אינן רלבנטיות. כותרת הגיליון אמרה:

פסק זמן: הליגה הערבית נותנת לאובאמה ארכה של חודש ימים בעניין ההקפאה – עד אחרי הבחירות (כותרת גג)
”חוק הנאמנות לדין בממשלה” (כותרת ראשית)
הערכה: אם תתקיים הצבעה – התיקון לחוק האזרחות יאושר * ברק יאפשר חופש הצבעה לשרי העבודה * השר בגין מציע פשרה: גם עולים חדשים יצהירו נאמנות (כותרת משנה)

כותרת המשנה בכפולת העמודים 2-3 דיווחה על הצעה נוספת של השר ברק, המבטיח כי המיעוט הערבי לא יפגע:

יש רוב, יש מחלוקת (כותרת ראשית)
מתיחות במערכת הפוליטית: הממשלה תדון היום בתיקון לחוק האזרחות * בני בגין מציע פשרה: כל המתאזרחים, כולל עולים חדשים, יתבקשו להצהיר נאמנות * ברק: ”הניסוח שאני מציע לא יפגע במיעוט הערבי” (כותרת משנה)

אל מול הכותרות המעבירות מסר לפיו הביקורת על תיקון החוק אינה במקומה, עמדת המתנגדים עצמה נדחקה אל שולי הסיקור ופורסמה רק בתוככי הכתבה:

האגודה לזכויות האזרח פנתה במכתב לשרים וקבעה כי ”נוסח הצהרת האמונים שמקדמת הממשלה הוא זה שחותר תחת אושיותיה הדמוקרטיות של מדינת ישראל”

חשוב לציין כי נוסח התיקון שאושר בפועל לא הכיל אף אחת מן ההצעות שהוצעו. עורכי העיתון לא הבלו עובדה זו בכותרות ביום שלאחר אישור החוק. הדיון בנוסח החוק שאושר נדחק לעומק הטקסטים בלבד.

ב”ישראל היום” נמצא דפוס עריכה נוסף, שחזר על עצמו בשלושה מתוך חמשת ימי הסיקור שנבדקו המשדר גם הוא מסר עקיף של תמיכה בחוק. עורכי העיתון בחרו להצמיד לדיווח על הצעת התיקון לחוק תמונות וכותרות המעבירות מסר של איום פלסטיני על מדינת ישראל. חשוב לציין כי עורכי העיתון בחרו להצמיד אירועים ותמונות שאינם קשורים להצעת התיקון לחוק. העריכה היא שיצרה את הקישור שמסביר בעקיפין, מדוע חשוב תיקון החוק, כביכול.

כך, ב-7 באוקטובר, לכותרת עמוד 4 שאמרה: **אזרחות, נאמנות וסערה; [...] מי שיבקש להתאזרח יצטרך להישבע אמונים ל”מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית”**, בחרו עורכי ”ישראל היום” להצמיד תמונת ארכיון שאינה קשורה כלל לנושא הסיקור: בתמונה נראים מפגינים, ובמרכזה מתנוסס דגל פלסטיני ענק. כיתוב התמונה מעביר לקוראים מידע שקרי. נוסחו של הכיתוב היה זה: **”הפגנות בכפר כנא. 25 אלף פלשתינים מחכים לתעודות זהות”**. אולם למעשה, לא נערכה כל הפגנה

של מבקשי אזרחות פלסטינים בעקבות הצעת החוק. התמונה נלקחה מהפגנה של תושבי כפר כנא שנערכה ביום אחר ונסיבות עריכתה היו קשורות באירועים אחרים לחלוטין.

בטקסט הכתבה נכתב כי "החוק מכוון מיידי למונע מ-25 אלף פלסטינים שמתחננים עם בני זוג ערבים-ישראלים לזכות אוטומטית בתעודות זהות". מכאן נוצר הרושם המוטעה, כי עשרות אלפי הפלסטינים בתמונה הם אלו המוזכרים בכתבה. חשוב גם לציין כי תושבי כפר כנא המצולמים הם אזרחים ישראלים, אשר אינם "מחכים לתעודות זהות". בחירת עורכי העיתון למקם תמונה גדולה של אלפי מפגינים עם דגל פלסטין גדול במרכז כתבה על התיקון לחוק האזרחות, מעבירה מסר מטעה וגזעני שגובל בהסתה, המציג את ערביי ישראל כאיום ומצדיק לפיכך, בעקיפין, את התיקון המוצע.

דוגמה נוספת לעריכה כזו נמצאת בעמוד הראשון של גיליון ה-10 באוקטובר. עורכי העיתון בחרו להצמיד לכותרת הגיליון, שקראה "חוק הנאמנות" לדיון בממשלה שתי תמונות של אירוע עימות אלים שהתרחש בסילואן, שבירושלים המזרחית, בין תושבי השכונה לבין יו"ר עמותת אלע"ד, עמותת מתנחלים שמטרתה ייחוד סילואן. על תמונה קרא כיתוב בולט: **המארב**, ועל השנייה: **רגע הפגיעה**. תחתיהן קראה הפנייה "הרגשתי בסכנת חיים": **דוד בארי, יו"ר עמותת אלעד, נקלע ביום שישי למה שנראה כמארב מתוכנן של נערים מיידי אבנים. בארי נמלט מהמקום תוך שהוא דורס 2 נערים בני 12**. ניתן, כמובן, לשאול, מדוע בחר העיתון להבליט את גרסת בארי בלבד, ולספר כי מדובר במארב מתוכנן בעוד (לפי דיווחים אחרים) סיפור העימות האלים בין המתנחלים היהודים לתושבים הפלסטינים בסילואן הוא מורכב יותר. אך מה שברור הוא המסר שעובר מהצמדת תמונות וכותרות אלו לכותרת הגיליון המדווחת על "חוק הנאמנות": העיתון "ישראל היום" העביר תחושה לפיה חוק הנאמנות מוצדק – שכן אזרחי ותושבי ישראל הערבים מאיימים על מדינת ישראל ולמעשה, אין הבדל בין אזרחי ישראל הערבים לבין הפלסטינים המתגוררים מעבר לקו הירוק.

דפוס דומה ממשיך גם יום למחרת, בגיליון ה-11 באוקטובר. כותרת כפולת העמודים 4-5 שאלה: **נאמנות – הדור הבא?** תחתיה מופיעות שתי כתבות. האחת, מסבירה כבר בכותרתה כי על הפרק הצעת חוק נוספת, לפיה **נער שלא יצהיר נאמנות לא יקבל תעודת זהות**. לצד כתבה זו, פורסמה כתבה נוספת שכותרתה קראה: **סילואן: אותו מקום, אותו חשש מלינץ'**. עורכי "ישראל היום" יצרו נרטיב ברור: אין הבדל בין הפלסטינים המתגוררים בתוך הקו הירוק ומחוצה לו. אלה ואלה אינם נאמנים לישראל, ומהווים איום המצדיק להפעיל צעדי מנע שונים, כמו חוק הנאמנות. שתי כתבות אלה היו הכתבות הבולטות בכפולה זו. נציין גם כתבה קטנה, מוצנעת, שהופיעה בעמודים אלו, בצד. תחת הכותרת **התגובות; בימין מרוצים, השמאל והח"כים הערבים תוקפים**, הופיעו בעומק הטקסט בלבד, עמדות היוצאות נגד החוק. עמדתה של ציפי לבני, יו"ר האופוזיציה, מצוטטת שם:

יו"ר האופוזיציה ציפי לבני הצטרפה אתמול למבקרי החוק ואמרה כי החוק פוגע בשמירה על ישראל כבית הלאום היהודי. לדבריה "מה שראינו היום זו פוליטיקה במירעה. הנושא העדין והמרכזי של מדינה יהודית ודמוקרטית הפך למסחרה פוליטית וזה פשוט מיותר."

אין ספק כי העמדות הסוברות כי "החוק פוגע בשמירה על ישראל כבית הלאום היהודי" אינן מסתדרות עם הנרטיב אותו הבליט "ישראל היום" והן נדחקו, ברוב המקרים של המקרים לשולי הסיקור.

רק פעם אחת העניק "ישראל היום" ייצוג שווה לעמדות התומכות והמתנגדות לחוק וגם אז היה זה הרחק מהכותרות הראשיות. בעמוד 3 של גיליון ה-7 באוקטובר, התפרסמו שתי כתבות קטנות, תחת הכותרות: **התגובות מימין: "דרישה בסיסית" והתגובות משמאל: "אנטי דמוקרטי"**, אך כותרת הגיליון הציגה כאמור, את תוכנו של החוק באופן מעוות, קבעה כי **מתאזרחים חדשים יחויבו בהצהרת הנאמנות**. היא לא הזכירה כי הדרישה תחול רק על מתאזרחים שאינם יהודים ובכך שמטה את הבסיס העובדתי מתחת לדיון החשוב הזה.

סיכום: העיתונות לא נאמנה לתפקידה

הצעת התיקון לחוק האזרחות, המחייבת מתאזרחים לא-יהודים להצהיר על נאמנותם למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, מעוררת מחלוקת קשה בקרב הציבור בישראל. המתנגדים להצעת התיקון טוענים כי היא חותרת תחת אופייה הדמוקרטי המוצהר של ישראל. מנגד, טוענים התומכים בה כי דווקא בעת הזו, בה מנסים גורמים רבים בארץ ובעולם לערער על הלגיטימיות של ישראל כמדינה יהודית, יש לחדד מרכיב זה בזהותה באמצעותה.

על אף מחלוקת זו, על דבר אחד קשה להתווכח: מדובר בחוק מפלה וגזעני במהותו, המבחין בין קבוצות מתאזרחים על בסיס אתני: מתאזרחים יהודים בקבוצה אחת, ושאינם יהודים בקבוצה אחרת. יתרה מכך, החוק פוגע באופן סמלי ומעשי כאחד, בקבוצה עיקרית אחת – אזרחי ישראל הערבים. אפליה של קבוצת אזרחים, על בסיס מוצא אתני, משמעותה פגיעה בערכים דמוקרטיים.

בחירתם של שלושה מתוך ארבעת כלי התקשורת שנבדקו ("מעריב", "ידיעות אחרונות" ו"הארץ") שלא להציב נושא זה בראש סדר היום התקשורתי, ולהבליט בכותרות החדשותיות הראשיות את העיסוק בהשלכות החוק על הפוליטיקה המפלגתית, מעבירה מסר מסוכן. סיקור כזה משדר כי מהלך שמתנגדיו רואים בו איום משמעותי על אופייה של המדינה הוא חסר ערך חדשותי. אופן הסיקור הזה ממחיש מגמה מדאיגה נוספת, אשר אופיינית לא רק למקרה המבחן הזה: נטייתה של העיתונות הישראלית לסקר הנושאים שעל שולחנה באופן שטחי, תוך התמקדות בטפל והימנעות מהעלאתן של הסוגיות המהותיות לראש סדר היום.

סיקור "חוק הנאמנות" ביום הראשון שנבדק, לא איפשר כלל לקוראים להבין את משמעותו. שלושה כלי תקשורת ("ידיעות אחרונות" "ישראל היום" ו"מעריב") הבליטו בכותרות מידע מטעה אשר יצר רושם שהצהרת הנאמנות המוצעת תחול על כל מבקשי האזרחות יהודים וערבים כאחד. "הארץ" אומנם לא הציג מידע מטעה כזה, אולם תוכנו המפלה של החוק לא נדון בכותרות החדשותיות הראשיות.

גם בהמשך הסיקור בלטה השטחיות: בשניים מתוך כלי התקשורת שנבדקו ("מעריב" ו"ידיעות אחרונות") דיון בתוכנו של החוק כמעט ולא נערך, ובמקרים הבודדים בהם הובא דיון כזה הוא נדחק לשולי הסיקור. ב"הארץ" ניתן מקום נרחב יותר לדיון שכזה, אך הוא נדחק מהכותרות החדשותיות הראשיות. למעשה, שלושת העיתונים העבירו מסר לקוראיהם כי הדיון הזה אינו חשוב.

דפוסי העריכה שנמצאו ב"ישראל היום" שיקפו תמיכה ישירה ועקיפה בחוק המפלה הזה בכותרות החדשותיות הראשיות, אשר העבירו מסר לפיו החוק ראוי ואינו מאיים כלל על אופייה הדמוקרטי של ישראל.

דווקא בעת הזו, כאשר הצעות חוק בלתי דמוקרטיות בעליל עולות וצצות חדשות לבקרים, והדיון הציבורי בכלל משקף אווירה עוינת כלפי החברה האזרחית ומוסדותיה, גובר הצורך בהגנה על ערכי הדמוקרטיה והשוויון בישראל. דווקא בימים אלה ראוי היה כי "כלב השמירה של הדמוקרטיה" יעמוד על המשמר בהגנה על ערכים אלה יותר מתמיד. לצערנו, מחקר זה מלמד כי כך לא נהגה העיתונות במרכזית בישראל במקרה שנבדק.

נספח א': נוסחי הצהרת נאמנות במדינות דמוקרטיות בעולם

גם במדינות דמוקרטיות אחרות מקובל לדרוש ממתאזרחים חדשים להצהיר על נאמנותם למדינה אליה הם רוצים להשתייך. אולם, בניגוד להצעת התיקון לחוק האזרחות בישראל, דרישה זו מופנית כלפי כל המתאזרחים, ללא הבדל דת גזע ומין, והיא אינה קובעת קביעות נחרצות באשר לאופייה של המדינה.

ארצות הברית

“ אני מצהיר בזאת, תחת שבועה, שאני מוותר ומתכחש לחלוטין לכל נאמנות לנסיך, שליט, מדינה או ריבונות אשר להם הייתי עד כה נתין או אזרח; שאתמוך ואגן על החוקה והחוקים של ארצות הברית של אמריקה כנגד כל אויביהם, מבית ומחוץ; שאשא דבר אמת ואהיה נאמין כלפיהם; שאשא נשק בשם ארצות הברית אם אדרש לכך על פי החוק; שאבצע תפקידים לא-קרביים עבור צבא ארצות הברית אם אדרש לכך על פי החוק; שאבצע חובות אזרחיות בעלות חשיבות לאומית בפיקוח אזרחי אם אדרש לכך על פי החוק; ושאני לוקח התחייבות זו על דעת עצמי, ללא הסתייגויות או כוונה להתחמק מהן; שכה יעזור לי אלוהים.”

ע"פ החוק, לבקשת המתאזרח ניתן להחליף את המילים "תחת שבועה" ב"ומאשר בכובד-ראש", ו/או להשמיט את המילים "שכה יעזור לי אלוהים".

בריטניה

“ אני, {שם המתאזרח}, {נשבע באלוהים} {או לחילופין:} {מצהיר בכנות, ביושר ובכבוד-ראש}, בשעת הפיכתי לאזרח בריטי, שאהיה מסור ונאמן למלכה אליזבת השנייה ויורשיה, על פי החוק.”

החל משנת 2004 נדרשים המתאזרחים גם להצהרה הבאה:

“ אהיה נאמן לממלכת המאוחדת ואכבד את זכויותיה וחירויותיה. אתמוך בערכיה הדמוקרטיים. אשמור על חוקיה בנאמנות ואמלא את חובותיי כאזרח בריטי.”

אוסטרליה

“ החל מרגע זה והלאה, {בפני אלוהים}, אני מתחייב להיות נאמן לאוסטרליה ולאזרחיה, שבערכיהם הדמוקרטיים אני מאמין, שאת זכויותיהם וחירויותיהם אני מכבד, ושלחוקיים אציית.”

התוספת "בפני אלוהים" הינה אופציונאלית.

ישראל

ע"פ חוק האזרחות, התשי"ב-1952 (לפני התיקון המוצע), על כל המבקש לקבל אזרחות ישראלית להצהיר ע"פ הנוסח:

“ אני מצהיר שאהיה אזרח נאמן למדינת ישראל.”